

# Bir Mübadele Romanı: Hasret

## A Novel Of Population Exchange: Yearning

Doç. Dr. Fatih SAKALLI \*

### Öz:

Canan Tan'ın 2013 yılında yayımladığı 'Hasret' adlı romanı son yıllarda edebiyatımızda sıklıkla işlenen mübadele konusunu ele almaktadır. Bir Türk beyi Tacettin ile Rum kızı Patricia'nın hüznü aşk hikâyesinin anlatıldığı romanda, mübadele neticesinde birbirinden ayrılmak zorunda kalan insanların yaşadığı acı ve hasret işlenmiştir. Keskin ve Selanik gibi iki farklı mekânın merkeze alındığı romanda yıllardır bir arada dostça yaşayan insanların mübadele antlaşması gereğince birbirlerinden nasıl koparıldıkları üzerinde durulur. Mübadele yüzünden yaşadıkları topraklardan gidenlerin ve geride kalanların bu süreçte neler yaşadıkları tarihi kaynaklara da gönderme yapılarak yansıtılmaya çalışılmıştır. Makalede mübadele ve edebiyat ilişkisinden söz edildikten sonra çeşitli başlıklar altında romandaki kurgu incelenmiş ve sonuç bölümünde roman hakkında çeşitli kanaatler açıklanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Mübadele, Roman, Hasret

### Abstract:

The novel Hasret published by Canan Tan in 2013 deals with the population exchange theme which has frequently used in recent years. The novel in which is narrated a sad love story of a Turkish man Tacettin and a Greek girl Patricia, displays the grieve and yearning of those who have to be separated owing to the population exchange. In the novel which is concentrated on two different cities like Keskin and Thessaloniki, it is emphasized how people who once used to live together friendly get separated according to the agreement of population exchange. Referring to the historical documents, it is tried to demonstrate what those who had to desert beca-

\* Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fsakalli@gazi.edu.tr

use of the exchange and those who remain experience. In this study, after speaking of the relationship between population exchange and literature, the fiction of the novel has been examined under several headings and on the conclusion there are set forth some views.

**Key Words:** population exchange, novel, yearning.

### **Giriş:**

Son Dönem Türk romancılığının önemli isimlerinden birisi olan Canan Tan'ın Hasret adlı romanı Doğan Kitap'tan 2013 yılında çıkar. Canan Tan'ın bu eserden önce kaleme aldığı Piraye, Eroinle Dans, En Son Yüreklere Ölür, Yüreğim Seni Çok Sevdi, İz, Issız Erkekler Korosu adlı romanlarının yanı sıra Aşkın Sanal Halleri, Söylenmemiş Şarkılar, Çikolata Kaplı Hüzünler adlı hikâye kitapları mevcuttur. Ayrıca yazarın son olarak 2014 yılında yayımladığı Pembe ve Yusuf adlı romanı ile 2015 yılı içerisinde yayımladığı Ah Benim Karım! Ah Benim Kocam! adlı hikâye kitapları da vardır. Bir dönem İzmir'de Yeni Asır gazetesinde köşe yazarlığı yapan yazar, yazı hayatına mizahi öyküler yazarak başlamıştır. Canan Tan'ın senaryo çalışmalarının yanı sıra çocuk ve gençlik edebiyatı ile ilgili de birçok eseri vardır. Makalemize konu olan Hasret romanı son yıllarda edebiyatımızda popülerlik kazanan mübadele ekseninde kurgulanmıştır. Canan Tan, bu romanı yazmak için Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde ve Selanik'te incelemeler yapmış, mübadele ilgili birçok kitap okumuş, tarihçilerden önemli bilgiler almıştır. "Hasret En Büyük Esarettir" temalı romanda mübadelenin ayırdığı bir Türk genci Tacettin ile Rum kızı Patricia'nın hazin hikâyesi anlatılır.

### **Mübadele ve Edebiyat**

Toplumların yaşadığı sosyal ve siyasi olayların edebiyatta mutlaka bir karşılığı vardır. Savaşların, göçlerin ve daha birçok toplumsal olayın yansımalarının edebi eserlere malzeme oluşturduğu görülür. İşte 30 Ocak 1923 tarihli Mübadele Antlaşması da edebi eserlere yansıyan ve bu mübadeleye maruz kalan her iki toplumda da acı izler bırakan önemli bir olgudur. "30 Ocak 1923 tarihli Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename ve Protokol" ün imzalanmasıyla "mübadele" resmen yürürlüğe girmiştir. M. İsmet, Dr. Rıza Nur, Hasan, E.K. Venizelos, D. Caclamanoş imzalarını taşıyan sözleşmeye göre "Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine girilecek idi. Lozan Barış antlaşmasına bir ek olarak imzalanan Mübadele Sözleşmesi, mübadelenin hangi yasal şartlar altında yapılacağını karara bağlıyordu. 19 maddeden oluşan Mübadele Sözleşmesinin 1. Maddesi mübadiller için çok önemlidir. Çünkü mübadeleye tabii kimselerden hiçbiri hükümetlerin izni olmadıkça bir daha geri dönüp yerleşemeyecekti. Sözleşmenin 1. Maddesiyle birlikte asırlardır vatan bildikleri memleketlerinin kapıları zorunlu olarak ve geri

dönüşü olmayacak bir biçimde mübadillerin yüzüne kapatılıyordu. Bu madde psikolojik yönden mübadiller üzerinde ağır bir etki yaratmıştır.” (Tevfik, 2014: 48-49) Türkiye’de ve Yunanistan’da yüzyıllardır yaşayan Rumların ve Türklerin bütün benlikleriyle bağlandıkları topraklardan bir antlaşma gereğince koparılmaları, sonraki kuşakları dahi etkileyen bir travmaya yol açmıştır. “Mübadele Antlaşması çok açıktı; İstanbul dışındaki bütün Ortodokslar gidecek, Batı Trakya dışındaki bütün Müslümanlar gelecekti. 1923’te gemilerle başladı göç. Yunanistan’da en az altı yüzyıldır kök salmış insanlar atalarının mezarlarını, dişleriyle tırnaklarıyla kurdukları işlerini, tarlalarını, bahçelerini bırakıp gelecekdiler. Aynı şey bu yakada da geçerliydi: Anadolu’nun ekonomik yaşamında ve kadim kültüründe çok önemli yer tutan Rumlar, her şeylerini bırakıp gidecekdiler. Bırakılan sadece bunlar da değildi; dostluklar, arkadaşlıklar, anılar; koskoca bir geçmiş geride bırakılıyordu. Bu büyük bir boşluk doğuracaktı insanların içinde; politikacılar, yöneticiler için insan değil devletlerin yüce çıkarları söz konusuydu ama yaşanan birkaç kuşağa yayılacak bir travmaya dönüşüyordu.” (Dizman, 2014: 47) Bütün geçmişi bir anda silmek mümkün olmadığı gibi geleceğin sunduğu belirsizlik ortamı da mübadeleye maruz kalan insanların en büyük dramıdır. Bu insanların ne geride bıraktıkları ne de gittikleri yere tam olarak ait oldukları söylenemez. “Dünyaya gözlerinizi açtığınız şehirleri, köyleri günün birinde bir daha geri dönmek üzere terk etmek zorunda kalsaydınız ve ertesi gün çıkacağınız yolculuk öncesinde, o sıkıntılı son gecede ne yapardınız acaba? Geçmişin toptan bir muhasebesini mi yoksa yeniden kurulması gereken bir geleceğin belirsizliklerle dolu sisli ufkunda önünüzü nasıl göreceğinizin hesaplarını mı? Yoksa bütün bunları bir arada düşünüp, içine girdiğiniz labirentin karanlığında umutsuzluk ile korkunun el ele dolaştığı bir iklimin havasını tenneffüs ederken kendinizi yaratana tevekkül belirsizliğin akışına mı terk ederiniz? Geride bırakılanlara duyulan özlemle karışık hüznün, yeni bir hayata adım atılacak günlerin arifesinde merakla iç içe geçmiş bir heyecan eşliğinde tüm benliğinizi sarıp sarmaladığında ne hissedebirdiniz; hayatı ve dünyayı o şartlarda hangi gözle okurdunuz ve okuduklarınızı sonraki nesillere hangi duygunun lisanının alfabetesiyle aktarırdınız? Ya da aktaracak bir lisan, onu dillendirecek bir alfabe bulamayınca kaderdir diyerek, olanı biteni adı özlem olan bir zarfa koyup gönlünüzün derinliklerine mi gönderirdiniz?” (Gökacı, 2010: 13) Yıllardır yaşadıkları toprakları, ellerindeki bir avuç eşya ve birçok anı ile geride bırakan mübadilleri Mehmet Ali Gökacı, ‘Kayıp Bir Kuşak’ olarak nitelendirir: “Türk ve Yunan devletlerinin kendi ulus devletlerini inşa ediş süreçlerine paralel olarak doğup büyüdükları toprakları terk etmek zorunda kalan bu insanların yaşadıklarının aslında kayıp bir kuşağın hikâyesi olduğunu düşünüyoruz. Dünyaya gözlerini açtıkları evlerini, ilk çocukluklarını yaşadıkları bahçeleri, ilk oyunlarını daha ırk ve din farkı nedir bilmeksizin öğrenip oynadıkları kocamış çınarların gölgesindeki meydanları, bir kapısı yanı başındaki kiliseye açılan camilerin bir başka ruhani âlem ile iç içe geçmiş dünyalarını, birkaç dilin birbirine karışarak konuşulduğu çarşı pazarları, eğlencesiyle, kederiyle tüm bir hayatı ve hatta oraların toprağına emanet edilmiş dedelerin, ninelerin mezarlarını geride bırakarak; yeni bir hayata hem de şartlarını tam olarak bilmedikleri bir ortamda başlamanın tüm zorluklarını gö-

güslemek zorunda kalan insanların hikâyesidir bütün bunlar. Hem de elde avuçta birkaç parça eşya ile tüm bir geçmişin anılarından başka hiçbir şey olmaksızın.” (Gökçaftı, 2010: 14-15)

Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi belki de dünyadaki en acıklı göç olaylarının başında gelir. Bu mübadeleye maruz kalan insanların yaşamış oldukları maddi ve manevi zararlar, mübadeleden ölene kadar yaşadıkları duygusal yıkım, ülke edebiyatlarına farklı şekillerde yansımıştır. Herkül Millas, bu durumu oluşturan birçok nedenin yanı sıra iki önemli hususun ön planda olduğunu belirtir. Birincisi Yunan toplumunun mübadeleyi bir askeri yenilginin neticesinde gerçekleşen bir antlaşma olarak algılamak Türklerin askeri bir zaferin neticesi olarak algılamaları, ikincisi ise mübadeleye maruz kalan Türklerin, Rumların neredeyse üçte biri olmasıdır. Millas bu hususu şöyle anlatır: “Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşen nüfus mübadelesi karşılıklı olma özelliğine rağmen her iki ülkenin edebiyatlarına farklı yansımıştır. Bu incelemede zorunlu mübadele çerçevesinde Türk romanını ve hikâyesini ele alırken Yunan edebiyatına, yalnızca farkların altını çizmek amacıyla arada bir değineceğim. Bu farkların en çarpıcı olanı mübadele olayının Türk edebiyatında çok sınırlı olarak yer almasıdır. Bunun esas itibarıyla siyasi nedenlerden kaynaklandığını düşünüyorum. Ayrıca iki toplumun kendilerini algılayış tarzları da bu sonucun ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Türk edebiyatına egemen olan duygu, güçlü ve hâkim-i mutlak bir merkezi devlete aidiyet duygusudur. Bu durum, içeriğinde aile ocağı, kişisel anılar ve küçük yerel bir cemaatin içinde yaşadığı ‘mekân’ ile ilişkilendirilen vatan duygusunun daha keskin ifadelerle yer aldığı Yunan edebiyatıyla tezat teşkil etmektedir... Türk ve Yunan edebiyatlarında mübadelenin ele alınışında, bu ülkelerde ve bu ülkelerin etnik topluluklarında mevcut belli koşulları gözler önüne seren iki çok belirgin fark görmek mümkündür. Birinci fark, Türk tarafında mübadeleye karşı duyulan görece ilgisizliktir; Türk tarafı mübadelenin varlığını son yıllara kadar adeta yok saymıştır. İkincisi ise birtakım romanlarda karşımıza çıktığı biçimiyle vatan kavramına yüklenen özel anlamdır. Türkler geride bıraktıkları topraklara ait anıların kaybedilmesi ve korunması konusunda Yunanlılar kadar merak sahibi olmamıştır. Yunanistan’da ‘ayrılışın’ anısını taze tutmak, geride kalan ya da kaybolmuş olan bir ‘baba ocağının’ ya da kasabanın anılarını kayıt altına almak amacıyla çok sayıda dernek ve vakıf kurulmuştur. Kaybolmuş vatanlar (hamanes patrides) ifadesi Yunanistan’da çok iyi bilinir ve bu ülkede önceki memleketlerin adını bir Yeni önekiyle taşıyan yüzlerce köy ve banliyö vardır. Türkiye’de ise böyle bir olgu mevcut değildir ve mübadeleye olan sınırlı ilgi edebiyatta da aynı ölçüdedir. Türklerin mübadele olayına karşı duydukları sınırlı ilgiyi açıklayan bazı tarihsel, demografik, ekonomik ve siyasi nedenlerden söz edilebilir. Birincisi, Yunanlılar mübadeleyi bir askeri yenilginin sonucu, dolayısıyla da gurur kırıcı bir olay olarak görmeye razı olurken Türkler için mübadele bir askeri zaferin sonucudur: Görece olarak çok daha az travmatik bir olaydır. İkincisi Yunanistan’a göç edenlerin sayısı, Türkiye’ye gelen sayıdan çok fazladır. 450.000 Müslümana karşılık 1.2-1.5 milyon Hristiyan yer değiştirmiştir. Görece sayılara bakıldığında fark çok daha büyüktür. Yunanis-

tan' yerleşen göçmenler nüfusun %20'sini oluştururken, bu oran Türkiye'ye yerleşenler için %3.8'dir." (Millas; 2007: 329, 339-340) Millas, başka yazısında ise diğer bir farkın Mübadele olgusunun Yunan Edebiyatında çok daha önce yer bulmasına karşılık bizim edebiyatımızda 1980lere kadar bu olguya fazla yer verilmemesine değinir. Özellikle 90lı yıllardan sonra Mübadelenin bizim edebiyatımızda işlenmeye başladığından söz eder. "Türk romanına baktığımızda Yunan romanına göre en çarpıcı farkın mübadeleden hemen sonra bu olayın edebiyata yansımamış olmasıdır. Bu konuda hemen hemen tam bir sessizlik vardır. Özellikle 1923'ten 1960'lara kadar yani yaklaşık kırk yıl, bir iki romanda bir iki cümleden fazla bir şey bulamıyoruz... 1980'den ve hele 1990'dan sonra mübadele konusunda bir hareketlenme görülür. (Bu arada Yunanistan'da tersine bu konu artık eski önemini yitirmektedir.) Tarih ve Toplum dergisi gibi yayın organlarında konu ele alınır. Tarih Vakfı bu konuda bir sergi düzenler (1997) Mübadillerin karşılıklı ziyaretleri gözlenir, Yunancadan bu konuda çeviriler yayınlanır, sözlü tarihçilik alanında, geç kalınmış olsa eksikliklerin giderilmesi yönünde önemli adımlar atılır. Nihayet 1999-2000 yıllarında Lozan Mübadilleri Vakfı'nın kurulması ile ortaya konuya sahip çıkan bir kurum çıkacak ve bu alandaki çalışmalar daha sistemli ve eşgüdümlü olmaya başlayacak. Edebiyat ve özellikle romanlar alanında büyük atılım 1990'lardan sonra görülür." (Millas, 2005: 130-131)

Türk Edebiyatında özellikle doksanlı yılların sonunda mübadeleyi ele alan birçok romanın ve hikâyenin yazıldığını görürüz. Fügen Ünal Şen'in *Bir Avuç Mazi*, Demet Altınyelekliloğlu'nun *Ah Bre Sevda Ah Bre Vatan*, Yılmaz Karakoyunlu'nun *Mor Kaftanlı Selanik*, Kemal Yalçın'ın *Emanet Çeyiz - Mübadele İnsanları*, Levent Deniz'in *Midilli'de Söğüdün Gölgesinde*, Ahmet Yorulmaz'ın *Ulya -Ege'nin Kıyısında*, Handan Gökçek'in *Ah Mana Mu*, Ertuğrul Erol Ergir'in *Giritli Mustafa*, Akın Üner'in *Çalı Harmanı*, Sefa Taşkın'ın *Pembe Sardunya*, Belgin Karabulut'un *Mübadele Günlerinde Aşk*, Saba Altınsay'ın *Kritumu "Gritim Benim"*, Ertuğrul Aladağ'ın *Maria (Göç Acısı)*, Handan Öztürk'ün *Mübadil*, Celal Özcan'ın *Toprağım Teos Can Suyum Ege*, Murtaza Kölemezli'nin *Elveda Rumeli*, Sevgi Soysal'ın *Yenişehir'de Bir Ögle Vakti*, Fikret Otyam'ın *Pavli Kardeş*, Ferda Bozoklar Ardalı'nın *Sinesaf Düşlerde Kalan Mübadele*, Kemal Anadol'un *Karşıyaka Memleket, Büyük Ayrılık*, Yılmaz Gürbüz'ün *Mübadiller*, Mehlika, Yaşar Kemal'in *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Karınca'nın Su İçtiği, Tanyeri Horozları*, Ahmet Yorulmaz'ın *Savaşın Çocukları, Kuşaklar Ya da Ayvalık Yaşantısı ve Girit'ten Cunda'ya* adlı eserleri, bu romanlar arasında sayılabilir. Bunların dışında bir Anadolu göçmeni olan Dido Sotiriyu'nun 1962 yılında *Kanlı Topraklar* adı ile yayımlanan ve 1970 yılında Türkçeye *Benden Selam Söyle Anadolu'ya* adı ile çevrilen romanı da bu konudaki önemli eserler arasında gösterilmektedir. Ayrıca Celal Özcan'ın İstafiller *Oldu mu?*, İskender Özsoy'un *Ah Vre Memleket*, Firdevs Tuncay'ın *Kalbim Rumeli'de Kaldı*, Ömer Asan'ın *Niko'nun Kemeçesi*, Feyza Hepçilingirler'in *İşte Gidiyorum (Göç Öyküleri)*, Müfide Pekin'in *Mübadele Öyküleri* adlı kitaplarında da mübadele konulu hikâyelerle karşılaşılır. Bu eserlerin dışında bazı akademik çalışmalarda da Mübadele - Edebiyat ilişkisinin irdelendiğine şahit oluruz. Sibel Ercan'ın *Yaşar*

*Kemal, Ahmet Yorulmaz ve Saba Altınsay'ın Eserlerine Lozan Mübadelesinin Yanışması* adlı yüksek lisans tezi, Levent Bilgi'nin *Türk Romanında Savaş Sonrası Anadolu'ya Zorunlu Göçler* adlı doktora tezi, Ferudun Ay'ın *Yaşar Kemal' de Göç Olgusu (Bir Ada Hikâyesi I Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Bir Ada Hikâyesi II Karınca'nın Su İçtiği, Bir Ada Hikâyesi III Tanyeri Horozları)* adlı yüksek lisans tezi, mübadele olgusunun Türk romanına nasıl yansıdığını örneklendiren çalışmalar arasında sayılabilir. Bizim ifademizle Mübadele, Rumların ifadesi ile 'Andalay' iki ülke arasında yaşanan zorunlu bir göç antlaşmasıdır. Son dönemde edebiyatımızda daha çok işlenmeye başlanan bu olgu ile ilgili çeşitli sempozyumların ve etkinliklerin sayısı da artmıştır. Canan Tan'ın *Hasret* romanı da son dönem edebiyatımızda bu konuyu yoğun bir şekilde ve en ince detaylarına kadar işleyen romanların başında gelmektedir.

### Romanın Hikâyesi ve Bölümleri

Canan Tan, romanının yazılma hikâyesini şöyle anlatır: “Bu bir aile, sülale hikâyesi: Şöyle ortaya çıktı; Olcay Köksal 2005'te İzmir Valisi Oğuz Kaan Köksal'ın eşiydi. Erolle Dans kitabının tanıtım kokteyline geldiler. O zaman bana 'Bir aile hikâyemiz var, yazmak ister misiniz? Dedi. Dinledim ve çok etkilendim. Çok gözüm korktu. Bu bir aile hikâyesiydi, çok araştırmak lazımdı. En sonunda kararımı verdim gözümü kararttım. Ne gerekiyorsa en ağırını yapacağım dedim, onun için bütün kaynaklara indim, bu hikâyeyi yıllarca içimde taşıdım, 44 derece sıcakta Keskin'e gittim, üzerinden yarım asır geçen izleri yakaladım... Zaten Tacettin Bey, Olcay Hanım'ın dedesi oluyor. Hayatta kalan Olcay Hanım ve birkaç kuzen. Onların ağzından aldığım hikâyeler. Olcay Hanım'ın teyzesi vardı bir de. 80 yaşında ve çok dinç bir insan. Romanda anlatılan sofraya sahnesini ben yaşadım. Keskin'de aynen öyle bir sofraya kurdular bana. Hikâye de bire bir aile gerçeklikleri, nesilden nesile anlatılanlarla şekillendi. Keskin'i çok canlı buldum. Bu hikâyeye tanık olmuş insanlarla da konuştum. Bizim mübadeleyi konu alan kitaplarımız genelde Yunanistan'dan Türkiye'ye gelenlerin hikâyesidir. Benim romanımda onlardan farklı olarak hem oradan gelen, hem oraya gidenlerin hikâyeleri var. Bir de ben Yunanistan'a gittiğimde orada bu izleri daha canlı yakaladım. Oradaki insanlar hâlâ gözyaşı döküyorlar. O insanların Türkiye'ye gelenlerden daha çok acı çektiğine inandım. Çünkü gittikleri zaman bir dışlanma yaşamışlar ve burayı çok öz-lüyorlar. Benimkisi tam bir hasret öyküsü. Ayrıllıkla biten bir aşkın izleri. Tabii ki duygusal olarak çok hırpalandım, yerine göre gözyaşlarıma engel olamadım. Yerine göre içimden kopup gelen dizelere yer verdim.” (Örer, 2013: 10) Tan, bir başka söyleşide en çok emek verdiği kitabının *Hasret* olduğunu belirttiikten sonra araştırma süreci ile ilgili şu bilgileri paylaşır: “İtiraf etmeliyim ki en çok emek verdiğim kitabım *Hasret*'tir. Hikâyeye tanışmamın üzerinden sekiz yıl geçmiş. Bu sürenin ilk beş yılı hikâyeyi yazılacak kıvama getirmekle geçti. Ardından zorlu bir araştırma süreci. Öncelikle Keskin'e gittim. Aradan yarım yüzyılı aşan bir süre geçmiş olsa da romanıma mekân olacak yerleri görmeden, o kokuyu solumadan yazamazdım. Keskin Kaymakamı ve Belediye Başkanı'ndan tarihsel doküman ve

bilgi aldım. O tarihlerde yayımlanan Keskin Gazetesi'nin kitaplaştırılmış belgesine ulaştım. Bu sayede romanda verilen Ortodoks Rumlarının mübadeleyle oradan ayrılış tarihleri bile gerçeğe uygun oldu. Değerli tarihçilerimizin kapısını çaldım. Yılmaz Karakoyunlu'dan, Prof. Dr. Kemal Arı'dan, Lozan Mübadele Vakfı'ndan hazine değerinde bilgiler aldım. Onlarca tarih ve mübadele kitabı okudum. Selanik'e gittim. Kalamaria'daki Mübadele Tarih Arşivi Dairesi'ne giren ilk Türk'ün ben olduğumu söylediler. Mübadele köylerini gezdik orada, Türkiye'den giden mübadillerle konuştum. Hasret şarkıları söyledik beraber, gözyaşlarımız birbirine karıştı.” (Ünal, 2013: 44) Canan Tan, farklı bir söyleşide de yaşanmış bir hikâyeyi roman haline getirirken nelere dikkat edilmesi gerektiğini şöyle anlatır: “Gerçek yaşamdan alınmış bir hikâyeyi yazmak, yazarın omzuna büyük sorumluluklar yüklüyor. Hele işin bir de tarihi yönü varsa! Anlatılanların özüne sadık kalmak, yanı sıra tarihi gerçeklikleri göz ardı etmemek zorundasınız. Ben de elimden gelen özeni göstermeye çalıştım. Bana anlatılan aile hikâyesinde saklı tutulmaya çalışılan hiçbir şey yoktu zaten. Romanımın kahramanı Tacettin Bey'in hayatta kalan yakınlarından büyük bir anlayış ve yakınlık gördüğümü söylemeliyim.” (Arslan: 2013: 10) 2013'ün Mart ayında Doğan Kitap tarafından yayımlanan roman, 345 sayfadır ve şu bölümlerden oluşur: **Birinci Bölüm:** Keskin'de Bir Akşam Vakti, Omorfia'nın Tavernası, Büyük Sır, Bağ Evi Buluşması, Patricia'nın Gözleri, En Güçlü Yemin, Memleketin Ahvali, Umut, Yolumuza Işık Olacak Oğlumuz, Ali... Ali... Ali..., Sapla Samanı Ayırmak, Savaşın Çirkin Yüzü, İlk Çözülüş, Mübadele Ya da Andalayı Gerçeği, Evsiz Barksız Kimsesiz, Gülümseyiniz Lütfen, Dili Tutulmuştu Sardunyalıların, Elin Çocuğu İçin Dertlenmek, Babalar Birbirini Tanır, Vatanimize Gidiyoruz Vre, İnzivaya Çekilmiş Bir Derviş Gibi, Çocukları Denize mi Atıyorlar Tete, Duvarsız Evler, Keskin Esnaf Lokantası, Yediveren Güllerin Itırlı Fesleğenlerin Kokusuna Hasret, Aleko ve Tacettin, Sevap ve Günah, Cicili Bicili Kurabiyeler, Gidenler ve Kalanlar, Anneler, İkinci Bölüm: Tacettin Evlendiği Zaman, Üsküdar'dan Keskin'e, İki Dövüşken Kartal, Geri Gelmesi Mümkün Olmayan Sevgililer, Yeni Bir Yol Çizebilmek, Baba Zoruyla Evlenecek Kız, Ağırlık, Yüzüklerin Yayıdığı Sıcaklık, Evlenmenin Arifesinde, Bey Evine Yaraşır Bir Düğün, Gizli Mabet, Eylül Müjdesi, Aşık Olan Sırlar, Kimse Kimsenin Yerini Tutamaz, Bahar Müjdesi, Yüzleşme, Üçüncü Bölüm: Atina'da Bir Hastane, Benim Babam Kim, Keskinli Bir Ziyaretçi, Vuslat.

### Hüzünlü Bir Aşk Hikâyesi/ Ömür Boyu Sürecek Bir Hasret

Canan Tan'ın Hasret romanı, kırık bir aşk hikâyesi üzerine kuruludur. Cerid Aşireti beyi Hacı Ali Bey'in en küçük oğlu Tacettin ile Rum Omorfia'nın kızı Patricia arasındaki aşk Keskin'de filizlenir. Omorfia'nın işlettiği tavernaya Rum arkadaşları Aris ve Artin ile birlikte giden Tacettin, orada gördüğü Patricia'ya aşık olur. Bu durum romanda şu satırlarla anlatılır: “Anlattı Tacettin... Omorfia'nın tavernasına geldikleri ilk gün tek katlı binanın yan tarafındaki mutfak ve kiler bölümünün dışarı bakan kapısının önünde görmüştü Patricia'yı. Nasıl olmuştu bilemiyordu, bir anda kilitlenivermişti bakışları. İlk kez başına geliyordu böylesi.

Gelir geçer bir yürek hoptaması sanmıştı önce. Ama değildi. Patricia'nın başrolde olduğu hayaller kuruyordu geceler boyu. Aynı hayallerle uykularından uyanmaya başlayınca anlamıştı işin ciddiyetini." (Tan, 2013: 36) Tacettin, Patricia'ya ilk gördüğü andan itibaren büyük bir tutkuyla bağlanır. Daha sonra Omorfia'nın daveti üzerine Patricia'ların bağ evine gider. Tacettin, bu durumu ilk olarak ailede en yakını olarak gördüğü Şaziye ablasına açılır. Fakat ablasından beklemediği bir tepki görür. Bunun üzerine kim ne derse desin Patricia ile evleneceğini belirtir. Ablası Şaziye ise bu durumu Tacettin'in hemen ardından Fatış Hatun ve Ümüş Hatun'a anlatır. Ailesi durumu öğrenince Tacettin'in Patricia ile olan ilişkisine şiddetle karşı çıkar. Tacettin, Patricia'yı ziyaret ettiği bir gün birlikte olurlar. Patricia, hamile kalır. Tacettin, bu durum vesilesiyle ailesinin yumuşayacağını düşünür ve üvey annesi Ümüş Hatun'a durumu açılır. Tacettin, doğacak çocuğunu sahipsiz bırakmayacağını, Patricia ile evleneceğini söyler. Bunun üzerine aile meclisi toplanır. Bu toplantıdan Tacettin'in bir Rum kızı Patricia ile evlenmesinin mümkün olmadığı yönünde bir karar çıkar. Fakat torunları olunca Tacettin'in onu getirebileceğini belirtirler. Bütün bunlar yaşanırken romanın tarihsel sürecinde ise Kurtuluş Savaşı devam etmektedir. Ve Tacettin'in çocuğu doğar. Tacettin ona babasının ismi olan Ali adını verir. İşten arta kalan zamanlarını Omorfia'nın bağ evinde Patricia ve Ali ile geçiren Tacettin, bazı geceler orada kalmaya başlar. Bu arada savaş sona erer. 1922 yılının sonuna gelindiğinde Türkiye'den Yunanistan'a ve Yunan adalarına giden Rum nüfuzun sayısı bir milyonu bulur. Bunun üzerine Tacettin'in yakın arkadaşları Artin ve ailesi de İstanbul'a göçer. Lozan Barış görüşmeleri başlar. Nihayet 30 Ocak 1923 tarihinde Türk-Rum Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi başka bir ifade ile zorunlu göç antlaşması imzalanır. Bu antlaşma aslında Tacettin ve Patricia'nın ayrılıklarının habercisidir. Acıyı, sevinci paylaştıkları yıllardır aynı topraklarda kardeşçe yaşadıkları birçok insan, bu antlaşma gereğince Keskin'den ayrılacak uzak diyarlara gidecektir.

### **Bir Antlaşma: Mübadele ya da Andalay**

Romanda mübadele hükümleri ve Tacettin'in bu acı gerçek karşısındaki hisleri şu satırlarla verilir: "Madde 1: Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukluların 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine (Exchange obligatorie) girilecektir. Bu kimselerden hiçbiri, Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadan Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir... Neydi bu! Tacettin'in idam fermanı mı? Duyduklarına inanamadı, inandığına isyan etti. Patricia, Aris, Omorfia, Yorgo, Sofia, Anastasia, Vasili ve onca yılı bu topraklarda huzur içinde geçirdikleri diğerleri... Dostları, sırdaşları, birlikte askere gittikleri, düğünlerde beraber halay çektikleri, aynı masada kadeh tokuşturdıkları, ayrı ayrı bayramlarda ortak sevinçler paylaştıkları o insanlar... Tanımadıkları, bilmedikleri, havasını soluyup suyunu içmedikleri yabancı diyarlara sürülüp orada ikamete zorlanacaklardı demek! Artin'in arkasından kara



yaşlar tutan Tacettin, canından can bildiği üç değerli varlığı; Ali'yi, Patricia'yı ve Aris'i gurbete, hem de ebediyen kaydıyla gönderebilir miydi? Hayır, olamazdı! Mutlaka bir hâl çaresi vardı. Olmalıydı... Mübadele sözleşmesinin ikinci maddesine göre öngörülen mübadele İstanbul'da oturan Rumları ve Batı Trakya'da oturan Müslümanları zorunlu göçten muaf tutuyordu. Buna göre Anadolu'da yaşayan Ortodoks Rumların hepsi mübadele kapsamına giriyordu. Kimsenin gözünün yaşına bakılmayacağı aşikârdı." (Tan 2013: 98 -99) Türklerle evli olan yabancıların mübadele kapsamı dışında olduğunu öğrenen Tacettin, ailesi ile konuşmaya karar verir. Patricia'ya Rum kızı gözüyle bakmamalarını ister, ayrıca onun Müslüman olmayı da kabul ettiğini belirtir. Hacı Ali Bey'in evi o gün çok çetin tartışmalara sahne olur. Fakat aileden Tacettin'in istediği gibi bir karar çıkmaz. Tacettin, bunun üzerine bağ evine gider ve ailesinin kararını Omorfia ve Patricia'ya açıklar. Bu arada Tacettin, yakın dostu Aris ve ailesini de son kez ziyaret eder, göçecek olan yakın dostu ile vedalaşır. Tacettin, ilerleyen günlerde Patricia ve Ali ile Keskin'de dolaşmaya çıkar. İnsanların bakışlarına aldırmadan fotoğrafçıya giderler. Hep beraber fotoğraf çektirirler. Tacettin fotoğraftan iki adet ister. Mübadele sözleşmesine göre taşınamaz malların satılamayacak olması talepnameye yazılıp karşılığının Yunan Hükümeti'nden alınacak olması nedeniyle Omorfia, tavernayı el altından lokantacının birine devreder ve parasını alır. Fakat bağ evini, gittiklerinde evinin, bahçesinin değerinde bir ev alabilmek için mübadele komisyonuna not ettirir. Bu durum romanda şu satırlarla verilir: "İki katlı ev. Üst katta üç oda, alt katta iki oda, bir sofa bir mutfak. Beş dönüm üzüm bağı, yedi dönüm meyve bahçesi, sekiz dönüm bostan. Müsadere edilen malların tamamı üç bin altındandır. Ankara vilayeti, Keskin Kazası, Yenice Karyesi. 4 Ağustos 1340" (Tan, 2013: 121) Omorfia, mal mülkten ziyade yüreğini bu topraklarda bırakmanın hüznü ile mezarlığı gider ve eşi Dimitri'nin mezarını ziyaret eder. Omorfia, Patricia, Ali ve diğer azınlıklar, sabah namazıyla Keskin'den ayrılmak üzere yola çıkarlar. Tacettin, o gün fırıncı İlyas Efendi'den onların Keskin'i terk ettiklerini öğrenir. Bağ evine gider, kapıyı kilitli bulur. Patricia ve Ali diye haykırdığında tarihler 8 Ağustos 1340 (1924) Cuma gününü gösterir. Tacettin, Patricia ile evlenmek için ailesini ikna edememesi sebebiyle ömür boyu sürecek bir hasreti çekecektir.

### **Zorunlu Bir Göç: At Arabası – Tren – Vapur / Hastalıklar-Ölümler- Zorluklar**

Keskin'deki Rum azınlıkların mübadelede alınan kararlar neticesinde Keskin'den ayrılışları çok dramatiktir. Geride birçok yaşanmışlığı, anıları, aşkları ve ölümlerini bırakırlar. Ve o andan sonra meşakkatli bir yolculuğa çıkarlar: "Omorfia, Patricia ve Ali mübadele nedeniyle zorunlu olarak evlerinden ayrıлып uzun ve zorlu bir göçe çıkmak zorunda kalırlar. Canan Tan'ın belli ki çok kapsamlı bir araştırma sonucu elde ettiği gerçekler ve tanıklıklarla desteklediği bu göç bölümü, romanın belki de en acıklı ve dramatik bölümünü oluşturuyor. Önce at arabası, ardından tren ve son olarak vapur yolculuğuyla Selanik'e varan göçmenlerin bu uzun ve meşakkatli yolda yaşadığı zorluklar, tıbbi ve hijyenik koşulların eksikliğinin yanı

sıra gıda eksikliği de çekmeleri nedeniyle yakalanılan hastalıklar, hikâyede tüm çarpıcılığı ve gerçekliğiyle anlatılıyor. Vapurda gerçekleşen ani ölümlerin dramıyla, Selanik'te karantina sırasında yaşanan neredeyse insanlık dışı uygulamaların dehşeti okuru zaman geçse de asla unutulmayacak insanlık dramlarıyla bir kez daha yüzleştiriyor.” (Tanrıyar; 2013: 6) Kiraladıkları at arabasıyla Kırıkale'nin Yahşihan ilçesine gelen Omorfia ve ailesi oradan trenle İstanbul'a geçerler. Bu yolculuk güzergâhı romanda şöyle verilir: “Yahşihan, Ankara, Polatlı, Eskişehir, Adapazarı, İzmit ve İstanbul... Normal şartlarda bir iki günde kat edilebilecek yolu, tehir ve duraklamalarla dört günde tamamlayabilmişlerdi ancak.” (Tan, 2013: 143) Omorfia'nın mübadele geçeceği karşısındaki duyguları da şu satırlarla ifade edilir: “Doğduğumuz, büyüdüğümüz, binbir sevinç ve üzüntüyle yoğrularak üzerinde yaşadığımız memleketimizden koparılıp, bilmediğimiz diyarlara göçüyoruz. Ve o diyarların adına vatan diyoruz. Köklerinden sökülmüş ağaçların başka topraklarda kök vermesi kolay mı? Söyleyemedi bunları Omorfia. İçine gömdü hepsini...” (Tan, 2013: 144) İstanbul'a geldiklerinde Omorfia, Patricia, Eleni ve Ali, Ankara civarından gelen diğer Rum Ortodokslarla beraber Balıklı Rum Hastanesi'ne yerleştirilirler. Burada sağlık kontrolleri ve aşıları yapılır ve hastalık taşımadıklarına kanaat getirildikten birkaç gün sonra kendilerini götürecek gemiye binerler. Mübadilleri taşıyan gemilerdeki şartlar da romanda şöyle anlatılır: “Yunanistan'dan Türkiye'ye, Türkiye'den Yunanistan'a mübadil taşıyan gemilerin en büyük kâbusu salgın hastalıktı. Bu yüzden iki tarafın yetkilileri de sağlık kontrollerine ve koruyucu aşılar için çok önem veriyorlardı. Kızamık ve çiçek, en yaygın bulaşıcı hastalıklardı. Bu hastalıklara karşı aşı yapılırsa da virüs, taşıyıcı hasta aracılığıyla yayılım gösterebiliyordu. 1924 yılının Şubat ayında Kavala ve Selanik yöresinde geminin gelmesini bekleyen yüz seksen sekiz kişinin salgın hastalıktan öldüğü haberi gelmişti. Yorucu yolculuklara güçlük direnen bedenler, virüse karşı koymaktan âcizdi. Umutsuzluğun, ruhsal çöküntünün yanı sıra sefalet, açlık, pislik, pireler, fareler, bitler salgın hastalıklara zemin hazırlıyordu. Veba da tahta mekânlarda barınan ve üreyen farelerin yaydığı öldürücü bir hastalıktı. Fare itlafi zorunlu kılınan mübadele gemileri devamlı ilaçlansa da, muhtemel bir veba salgını tehlikesi hükmünü sürdürüyordu. Kolera, dizanteri, tifo, tifüs de gemi yolculuklarında korkulan hastalıklardı. Omorfia, Patricia, Eleni ve Ali'ye çiçek, dizanteri ve veba aşıları yapıldı. Omorfia, titizlikle muhafaza ettiği diğer belgelerin (kimlik belgeleri, tasfiye talepnamesi, müsadere edilen mallarına karşı verilen makbuz ve resmi tutanak) üzerine ‘Aşıları yapılmıştır’ belgesini ekledi.” (Tan, 2013: 145-146) Bütün bu göç olayı yaşanırken Keskin'de kalan Tacettin, hayatının hatasını yaptığını, gözyaşı dökmeye bile hakkı olmadığını, bu hatasının bedelini ömür boyu hasret çekecek ödeyeceğini düşünmektedir. Eline geçen Keskin Gazetesinde şu haberi okur: “RUMLAR GİDİYOR. Mübadele Komisyonu'ndan gelen telgraf üzerine başlayan sevkiyat sürüyor. Memlekette yüz altmış haneden fazla Rum gidecektir. 7 Ağustos 1340 Perşembe günü giden ilk kafilden sonra on iki bin Rum sevk edilmiştir. Daha gidecek olan on beş bin Rum vardır. Keskin Gazetesi / 11 Ağustos 1340 Pazartesi” (Tan, 2013: 150) On iki bin kişiden ikisinin kendisinin Patricia'sı ile Ali'si olduğunu düşünür ve hüzünlenir. Mübadillerin gemiyle yolculuklarının üçüncü

gününde Selanik kıyıları görünür. Fakat gemi Selanik Limanına değil, Selanik'in beş kilometre güneydoğusunda bulunan Kalamaria'ya yanaşır. Sonra mübadiller için karantina haline getirilen binaya yerleştirilirler. Topluca alındıkları banyonun önünde çıırılçıklak soyunmaları istenir. Topluca duşların altlarına sokulurlar. Üzerlerine sıcak tazyikli su ve ilaç sıkılır. Elbiseleri, üstleri başları ayakkabılarına kadar alınıp fırınlara atılarak sterilize edilir. Görevlilerin hoyrat davranışlarına maruz kalırlar. Kendilerini "turkos sporos" (Türk tohumu) diye aşağılarlar. Birkaç mübadilde bit tespit edildiği için hepsinin saçları kesilir. Temizlenme faslından sonra karantinaya alınırlar. Kızılhaç ve yardımseverler tarafından kendilerine yemek dağıtımı yapılır. Başlarını sokacak bir evlerinin olması hayaliyle yaşadıklarına katlanırlar. On beş gün karantinada kalırlar. Bu süre içinde sağlık kontrolleri yapılır, eksik aşıları tamamlanır, sıhhatli olduklarına dair raporları hazırlanır. Mübadele komisyonundan gelen jandarmalar, kendilerine eve yerleşecekleri haberini verirler. Omorfia ve ailesini fırıncı Cemal'in evine yerleştirirler. Cemal Efendinin ailesiyle tanışılır. Patricia, Cemal Efendi'nin kızı Nergis'in de Aleko'yu sevdiğini, mübadele nedeniyle onun da sevdiğinden ayrılacağını öğrenir. Çadırdan çıkıp Cemal Efendi'nin evine yerleştikten üç ay sonra bu sefer Cemal Efendi ve ailesi mübadele sebebiyle Türkiye'ye gitmek üzere evden ayrılırlar. Cemal Efendi'nin evi ve fırıncı dükkânı da Omorfia'nın adına kayda geçer.

### İki Mekân / Bir Tarih: Keskin-Selanik / Mart 1925

Tacetin'in Patricia ve Ali'sinin gitmesinin üzerinden sekiz ay gibi bir süre geçmiştir. Bu süre zarfında Tacettin, ailesinden ayrı yaşamış, baba evine gitmemiştir. Geçen zaman diliminde Patricia ve Ali gibi yakın dostları Aris ve Artin'i de delicesine özlemiştir. Geçirdiği sekiz aylık dilimde tek tesellisi Patricia ve Ali'nin fotoğrafıdır. Geceler boyunca Patricia'nın fotoğrafıyla konuşmuş, fotoğraftaki Ali'sine malsallar anlatmıştır. Tacettin'in kimselerin bilmediği tek tesellisi bu olmuştur. Sekiz ayın sonunda eve dönmesine rağmen Tacettin, annesi Fatış Hatun'la konuşmama devam eder. Bu zaman içerisinde Omorfia, Patricia ve Ali ise Cemal Efendi ve ailesinin bıraktığı ev ve fırın sayesinde, kurulu düzen üzerine düzenlerini kurarlar. Fakat mübadele nedeniyle öyle şeyler yaşamışlardır ki üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin unutmayacaklardır.

### Evliliğe Giden Süreç ve İzdivaç

Tacetin'in babası Hacı Ali Bey, oğullarını evlendirirken bütün oğullarına bir ev vermiştir. Tacettin için düşünülen ev ise Tacettin'in yaşadığı büyük aşk ve ayrılık sebebiyle Keskin'e gelen bir devlet memuruna kiraya verilmiş onun evden çıkmasıyla da boş kalmıştır. Kiracının çıkması üzerine evde badana boya ve tadilat yapılmıştır. Eve İstanbul'dan Keskin'deki askerlik şubesine şube müdürü olarak tayin edilen Binbaşı İhsan adında birisi talip olur. Tacettin, Patricia ve Ali olmadan bu evde oturmayacağı düşüncesiyle evi İhsan Bey'e kiralar. İhsan Bey ve ailesi bir hafta

sonra İstanbul'dan Keskin'e gelerek evlerine yerleşirler. Tacettin'in eniştesi Rıza Bey, ablası Şaziye, yeğenleri ve Tacettin, İhsan Bey'in daveti üzerine onlara yemeğe giderler. Orada İhsan Bey'in eşi Celile Hanım ve kızları Behire ile tanışır. Şaziye 'de bir süre sonra Binbaşı İhsan Bey ve ailesini yemeğe davet eder. Şaziye o gece kardeşi Tacettin'e Behire hakkındaki düşüncelerini sorar. Lise mezunu, piyana, keman, ut çalabilen, elinde nakış dikiş gelen bu kızın tam ona uygun bir eş aday olduğunu belirtir ve bu hususu düşünmesini ister. O gece ablasında kalan Tacettin, Patricia ve Ali'nin fotoğrafına bakıp hasret gideremeyecek olmanın hüznünü yaşar. Birgün Binbaşı İhsan Bey, Tacettin'i ziyarete gelerek kızı Behire ile evlenmesini ister. Keskin'de ona layık gördüğü tek kişinin Tacettin olduğunu belirtir. Tacettin, evlenmenin kendisine haram olduğunu, yaralı bir kişi olduğunu ifade eder ve başından geçen acı aşk hikâyesini anlatır. Mübadelenin kendilerini ayırdığını belirtir: "Evet. Pek çok insanı topraklarından söküp aldığı gibi, bizi de birbirimizden kopardı mübadele." (Tan, 2013: 246) Bunun üzerine İhsan Bey, tanıdığı Bekir adlı birisinin yaşanmış hikâyesini anlatır ve insan hayatının, aldığı yerine yenilerini koyabilecek zenginliğe sahip olduğunu söyler. "Ömür boyu süren hasretler vardır, ne yaşarsa yaşasın, bir yanı eksik kalır insanın" (Tan, 2013: 250) Tacettin, İhsan Bey'le konuşmalarını ablası Şaziye'ye anlatır. Şaziye'de durumu aileye aktarır. Evliliğe giden süreçte Tacettin'in yaşadığı duygular şöyle verilir: "Verdiğim kararla seni terk ettiğimi düşünme sakın dedi. Sana aidim ben. Bu hakikat asla değişmeyecek. Ama içimde aile kurmayı, evlat sahibi olmayı arzulayan ikinci bir Tacettin var. Evlenecek olan o, başkasına kocalık edecek olan o... Yalvarırım anla beni. Ailem, etrafımdakiler, içinde bulunduğum şartlar... Başka çıkar yol bırakmadılar bana." (Tan, 2013: 255) Bir süre sonra Tacettin de İhsan Bey'e iade-i ziyarette bulunarak kızı Behire ile evlenmeye talip olduğunu belirtir. Binbaşı İhsan Bey, kızı Behire'ye konuyu açtığında sert bir tepki ile karşılaşsa da daha sonra Behire, Tacettin ile evlenmeyi kabul eder. Tacettin'in ailesi kız evine giderek Behire'yi ailesinden isterler. Nişan alışverişine çıkılır. Nişan yüzükleri takılır. Düğün alışverişi için İhsan Bey, Celile Hanım, Cahide Hanım, Behire, Tacettin ve Rıza Yahşihan'dan trene binerek İstanbul'a giderler. Gelinlik ve eşyalar İstanbul'dan alınır. Keskin'e dönünce bey evine yaraşır bir düğün ile Tacettin ve Behire evlenirler.

### Evlilik Sonrası da Devam Eden Hasret Buluşmaları ve İki Evlat

Tacettin evlendikten sonra bile gizli mabedi dediği odaya kapanıp Patricia ve Ali'nin fotoğraflarına bakmaya, onlarla böyle hasret gidermeye devam eder. Bu durum romanda şu satırlarla verilir: "Evet, her gece 'gizli mabedim' dediği o odaya kapanıp Patricia ve Ali'yle buluşmaktan kendini alamıyordu Tacettin. Gerdek gecesi dışında hiç aksatmamıştı bu buluşmaları. Yanlış yapıyordu belki, vazgeçmeliydi artık. Behire'nin gözlerine her bakışında suçlu hissediyordu kendini. Ama üzerine kâbus gibi çöken, vicdan azabını çağrıştıran bu duygulardan sıyrılmaması uzun sürmüyordu... Bir adım geride duran ikinci kimliği ancak bu gizli mabette ortaya çıkıyor, Patricia'nın tutkulu aşkı, Ali'nin biricik babası olarak onlarla hasret

gideriyordu. Beraber çektirdikleri fotoğraflar, çalışma masasının kilitli çekmece-sinde her akşam sabırsızlıkla onun gelişini bekliyordu. Aynı sabırsızlık gün boyu Tacettin'in içini de yakıyor, Patricia ve Ali'ye kavuşmak için dakikaları sayıyordu. Kavuşma sevincini odasına hapsedip dışarı çıktığında uzun bir süre kendine gele-miyordu Tacettin. Oadaki bu gözle görülür değişikliği Behire'nin nasıl yorumladığı-bilemiyordu ama bu ikili hayatın dışına çıkamayacağından emindi artık. Karısının yanında mazbut ve müşfik bir koca, odasına kapandığında yüreğindeki iki başlı acımasız hasreti büyüten ve bundan zerrece utanç duymayan iflah olmaz bir âşik..." (Tan, 2013: 293-294) Bir süre sonra Behire, Tacettin'in Patricia ile geçmişte yaşadığı ilişkiyi ve ondan olan oğlu Ali'yi öğrendiğinde Tacettin'e küser, babasının evine gider. Ailesinin de telkinleriyle Tacettin ile tekrar barışır. İlerleyen yıllarda Tacettin ile Behire'nin Doğan ve Beyhan adını verdikleri bir kız bir oğlan iki çocukları olur. Fakat Ali'nin Tacettin'in gönlündeki yeri her zaman ayrı kalacaktır.

### Atina'da Vuslata Vesile Bir Karşılaşma

İkinci Dünya Savaşının devam ettiği yıllarda Ali'yi (Andoni'yi) askere alırlar. Ali geçirdiği uçak kazasından yaralı kurtulur ve kendisini Atina'daki hastaneye getirirler. Orada hasta yatan Tacettin'in gençlik arkadaşı Aris, Ali'yi gördüğünde çok şaşırır çünkü Ali Tacettin'e çok benzemektedir. Tanışrlar. Aris, Ali'ye annesinin ve anneannesinin adlarının Patricia ve Omorfia olup olmadığını sorunca gerçek ortaya çıkar. Aris, Ali'ye gerçekleri söyler. Onun zannettiği gibi Nikolas adlı bir çiftçinin oğlu olmadığını, babasının bir Türk beyi olduğunu ve hala yaşadığını anlatır. Kafasına bir şey takılması hâlinde İstanbul'da Panayia Kafatiani Kilisesi'nde bulunan Papa Eftim'i görmesini ister. Papa Eftim'in o senelerde Keskin'de yaşamış bir papaz olduğunu, onu görmesi hâlinde kendisine gerçekleri anlatacağını belirtir. Ali, annesi Patricia'ya ve anneanesi Omorfia'ya 'Benim babam kim?' diye sorar ve gerçekleri öğrenir. Patricia, Ali'ye "Andalay olmasa evlenecektik!" (Tan, 2013: 332) diye yaşadıkları ilişkiyi oğlunun gözünde temize çıkarmak ister. Ali'nin annesi ve anneanesi ile bu meseleyi konuşmasının üzerinden üç yıl geçer. Bu zaman diliminde Ali, hastanedeki hemşire Maria ile evlenmiş ve Maria Selanik'teki bir hastanede çalışmaya başlamıştır. Bir de oğulları olmuştur. Birgün dükkân komşusu Aleks'in amcasının cenazesi sebebiyle İstanbul'a gitmesi gerekir. Ali'ye beraber gitmeyi teklif eder. Andoni (Ali) bu teklifi kabul eder ve beraber İstanbul'a giderler. Andoni, Papa Eftim'i bulur. Aris'in anlattıklarını ona da sorar. Papa Eftim, "Hatırlıyorum... Aris, Tacettin ve Artin çok iyi arkadaşlardı. Mert delikanlılardı üçü de." (Tan, 2013: 337) diyerek konuya girer ve mübadele sürecinde Keskin'de yaşananları ve zorunlu ayrılığı Andoni'ye (Ali) anlatır, ona nasihat eder. Bu durum romanda şu satırlarla verilir: "Hamitoğulları sülalesinden gelen Keskin'in en itibarlı, en saygıdeğer ailelerinden birinin oğlusun sen bunu aklından çıkarma. Yaşanan tatsız olaylar için anneni de, babanı da suçlamamalısın. İki de ellerinden geleni yapmaya çabaladılar. Olmadı. Mübadele kâbusuyla baş edebilmeleri imkânsızdı. Çevrelerinden yeterli yardımı ve desteği alamayınca kaderlerine boyun eğmek zorunda

kaldılar. Ama inanıyorum ki aralarındaki sevgi hükmünü sürdürdü. Birbirlerini unutmuş olduklarını asla düşünmüyorum... Tacettin Bey'in neler çektiğini çok iyi tahmin edebiliyorum. Evlat hasreti hiçbir şeye benzemez oğlum! Yakar kavurur insanı, ilacı yoktur. Sana tavsiyem bu hasreti sona erdirmendir. Keskin'e git, babanı gör, kucakla onu. Baba dokunuşundaki şefkati hisset. Onun sıcaklığıyla yıka ruhunu... Pişman olmazsın." (Tan, 2013: 338) Papa Eftim, bunları söyledikten sonra uzun yıllar Keskin'e gitmediğini belirtir fakat duyduğuna göre Tacettin'in uzun bir süre evlenmediğini daha sonra İstanbullu bir subayın kızı ile evlendiğini biri oğlan diğeri kız iki çocuğunun olduğunu anlatır. Bunları işiten Andoni, babasıyla buluşmak için biraz daha cesarete ihtiyacı olduğunu düşünür.

### Yıllar Sonra Gelen Vuslat: Baba ile Oğlun Buluşması

Yıllar geçer, Tacettin emekli olur. Oğlu Doğan İstanbul'da hukuk öğrenimi görürken eşi Behire, İstanbul'da Üsküdar'daki eski evlerini dayayıp döşer zamanının çoğunu orada geçirmektedir. Kızı Beyhan da liseyi İstanbul'da okumaktadır. Tacettin, son on yıl içerisinde sırasıyla Ümüş Hatun, Hacı Ali Bey ve annesi Fatış Hatunu kaybetmiştir. Tacettin, emekli olduktan sonra zamanının çoğunu Keskin'deki evinde bahçe işleriyle uğraşarak geçirmektedir ve kendisiyle baş başa kaldığı zaman dilimlerinde geride bıraktığı yılların muhasebesini yapmaktadır. Yalnızlığından şikâyetçi değildir. Ve birgün bahçe kapısının gerisinde elinde küçük bir valizle genç bir adamın durduğunu fark eder. Adının Andoni yani Ali olduğunu ifade edince elindeki bahçe makasını fırlatır, Ali'm diye haykırır. Bir babanın oğluna kavuşma anı şu satırlarla verilir. "Yılların katmerleşmiş hasreti dudaklarında feryat, boğazında hıçkırık, gözlerinde sel olmuştu. Nasıl koştuğunu, kollarının tüm gücüyle oğluna nasıl sarıldığını bilemedi. Uzunca bir süre öyle kaldılar." (Tan, 2013: 342) Ali'yi soru yağmuruna tutar. Ali, tek tek anlatmaya başlar. Selanik'te annesi ve anneannesi ile beraber yaşadıklarını, Omorfia'nın epey yaşlandığını, fırındaki işleri sürdürdüğünü, annesinin ise gümüş işlemeciliğini öğrenip antika ve gümüş üzerine bir atölye dükkânı açtığını, orada beraber çalıştıklarını, kendisinin evlendiğini, Teodor adında bir oğlu olduğunu tüm ayrıntıları ile uzun uzun anlatır. Kendisine babasının küçükken öldüğünün söylendiğini belirtir. Aris'le hastanede karşılaştıklarını bu sayede gerçekleri öğrendiğini, İstanbul'a giderek Papa Eftim'le konuştuğunu söyler. Tacettin, Patricia'nın evlenmediğini öğrenince kendisi evlendiği için bir suçluluk duyar. Kendisinin evlendiğini bir oğlu bir kızı olduğunu söylerken başını önüne eğer. İçindeki duyguları oğluna şöyle aktarır: "Evlendim ama Patricia'yı asla unutmadım ben! Diye haykırıldı. Yüreğim ve ruhum ona aitti. Hep sevdim onu, her geçen saniye azalacağına çığ gibi büyüdü sevgisi. Sizlerden uzakta ama hep sizinleydim." (Tan, 2013: 344) Bu sözlerden sonra yıllardır sakladığı fotoğrafları getirir ve birini Ali'ye verir, götürüp Patricia'ya vermesini ister. Göz yaşlarının izi sebebiyle fotoğrafın silikleştiğini belirtir. Ali'de valizinden çıkardığı annesi Patricia'nın fotoğrafını Tacettin'e verir ve annesinin selamını söyler. Ali iki gün kalır Keskin'de. Baba oğul, sevincin, üzüntünün, hasretin, vuslatın aynı anda

yaşandığı bu iki günü dolu dolu geçirirler. Oğlu ile ayrılırken annesi Patricia'ya şunları söylemesini ister. "Patricia'ya selamımı götür dedi. Onun önünde başım eğik. Affetsin beni. Hem yaptıklarım, hem de yapamadıklarım için. Sevgimi anlat ona, hasretimi, onu asla unutamadığımı... Daima içimde yaşattığımı ve yaşatacağımı." (Tan, 2013: 345) Oğlunu uğurlayınca Patricia'nın fotoğrafını göğsüne bastıran Tacettin, birgün onunla da kavuşabileceğinin hayalini kurar ve son nefesini verinceye kadar bu umutla yaşar.

## Sonuç

Canan Tan'ın, uzun araştırmalar ve okumalar neticesinde kaleme aldığı Hasret, bir mübadele romanıdır. Yıllardır bir arada kardeşçe yaşayan Türk ve Rum halkın bir antlaşma gereğince birbirlerinden ayrılmaları yıllarca sürecek hasret hikâyelerini de beraberinde getirir. Yazarın romanı yazma sürecinde gerek Keskin'de gerekse Selanik'te yaptığı araştırmalar, mübadele ile ilgili okuduğu tarihi ve edebi eserler, romanın kurgusundaki başarıyı da beraberinde getirmiştir. Romanın sonundaki şu satırlar, adeta romanın özeti mahiyetindedir. "Başa, en başa, Patricia'yla Ali'yi bir bilinmeze yolculadığı günlere döndü. Kendisine bir tercih hakkı tanınsaydı ne yapardı? HASRET mi, ÖLÜM mü deseler kesinlikle ölümü seçerdi. Tereddütsüz... Hiç gözünü kırpmadan! Ama ona soran olmamıştı ki..." (Tan, 2013: 345) Tan, romanını üç bölümde kurgulamıştır. Romanın ilk bölümünde yaşanan aşk, mübadele nedeniyle yapılan zorunlu göç ve ayrılık acısı anlatır. İkinci bölümde roman kahramanı Tacettin'in kendisine kurduğu yeni düzen, yaptığı evlilik ve yaşadığı hasret üzerinde durulur. Son bölümde ise Tacettin'in oğlu Ali ile buluşması, vuslat ele alınır. Romanda kaderleri bir antlaşma ile çizilen milyonlarca insandan ikisi olan Tacettin ve Patricia'nın hazin ayrılığı, ömür boyu sürecek bir hasreti de beraberinde getirir. Müslüman bir Türk beyinin oğlu olan Tacettin ailesini ikna edemediği için Rum kızı Patricia ile evlenemez. Bunun üzerine mübadele nedeniyle Patricia, oğlu ve annesiyle Selanik'e göçer. Tacettin'e onlardan kalan tek hatıra gitmeden önce hep beraber çektikleri iki adet fotoğraftır. Uzun süre hayata küsen Tacettin bir süre sonra başkısıyla evlenip çoluk çocuğa karışsa da ilk aşkı Patricia'yı ve ondan olan oğlu Ali'yi hiç unutmaz. Her gece onların fotoğrafına bakıp avunmaya çalışır. Çok uzun yıllar sonra oğlu Ali'yi karşısında gören Tacettin, Patricia'yı görme ümidini de ömrünün sonuna kadar taşır. Gerçek bir hayat hikâyesinden alınan romanın konusu, Canan Tan'ın uzun incelemelerinden, gözlemlerinden ve okumalarından geçirilerek sağlam bir kurguya oturtulmuştur. Romanın konusu kadar mekânları ve şahıs kadrosu da gerçekçidir. Ayrıca mübadele sürecinde yaşanan gemi yolculukları, hastalıklar, ölümler, ayrılıklar ile diğer hasretler kısacası mübadillerin yaşadığı tüm sıkıntı ve insansal olgular çok sahici bir şekilde nakledilmiştir. Bu hususların hepsi yazarın samimi ve sıcak üslubuyla esere yansımıştır. Bütün bunlardan hareketle Hasret'in son dönemde yazılan en güzel mübadele romanlarının başında geldiği söylenebilir.

### Kaynakça

Arslan Güliz, (2013) Söyleşi: Canan Tan'dan Hasretin Romanı, **Milliyet Kitap**, Mart, s. 10

Ay Ferudun, (2011) **Yaşar Kemal'de Göç Olgusu (Bir Ada Hikâyesi I Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Bir Ada Hikâyesi II Karıncanın Su İçtiği, Bir Ada Hikâyesi III Tanyeri Horozları)** İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Bilgi Levent, (2006) **Türk Romanında Savaş Sonrası Anadolu'ya Zorunlu Göçler**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul

Dizman İbrahim, (2014) "Mübadele ve Edebiyat" **Roman Kahramanları** S.20, İstanbul

Ercan Sibel, (2006) **Yaşar Kemal, Ahmet Yorulmaz ve Saba Altınsay'ın Eserlerine Lozan Mübadelesi'nin Yansıması**, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Gökacı Ali Mehmet, (2010) **Nüfus Mübadelesi Kayıp Bir Kuşağın Hikâyesi**, İletişim Yay. 6. Baskı İstanbul

Millas Herkül, (2005) "Türk ve Yunan Edebiyatında Mübadele Benzerlikler ve Farklar" **Yeniden Kurulan Yaşamlar 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi** Der: Müfide Pekin, Bilgi Üniversitesi Yay. İstanbul

Millas Herkül, (2007) "Türk Edebiyatında Nüfus Mübadelesi – Metinlerin Arasındaki Fısıltı" **Ege'yi Geçerken 1923 Türk Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi** Der: Renee Hirschon, Çevirenler: Müfide Pekin – Ertuğ Altınay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay. 2 Baskı İstanbul

Örer Ayça, (2013) Söyleşi: Bu Tam Bir Hasret Öyküsü, **Radikal Kitap** 22 Mart, s. 10

Tan Canan, (2013) **Hasret**, Doğan Kitap, İstanbul

Tanrıyar Elif, (2013) Suyun İki Yanında Süren Özlem: Canan Tan'dan Hasret, **Cumhuriyet Kitap**, Sayı: 1212 Mayıs, s.6

Tevfik İhsan, (2014) İnsan ve Mekân Yüzüyle Mübadele 1923'ten Bugüne Zorunlu Göç, İnkılap Yayınevi, İstanbul

Ünalın Ceylan İpek, (2013) Söyleşi: Mübadeleyle Ayrı Düşen Âşıklar, **Vatan Kitap** Mart, s.44